

**КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА**

Соціологічний вимір громадянського суспільства

Навчально-методичний комплекс

для студентів

галузь знань 05 - соціальні та поведінкові науки

спеціальність 054 – соціологія

освітній рівень бакалавр

освітня програма «Соціальні технології»

спеціалізація "Соціальні технології в політиці та масових комунікаціях"

вид дисципліни **вибіркова**

Форма навчання	денна
Семестр	4
Кількість кредитів ECTS	5
Мова викладання, навчання та оцінювання	українська
Форма заключного контролю	іспит

Київ – 2020

Укладач: *Фостер Л.Ф.* – канд.соц.наук, доцент.

Схвалено Вченою радою факультету соціології Київського національного університету імені Тараса Шевченка (протокол № 15 від 26 червня 2020 р.).

Рецензенти:

Набруско І.Ю.- к. філос. н., доц.

Жуков В.І. - к.пед.н., доц.

Соціологічний вимір громадянського суспільства : навч.- метод. комплекс для студентів галузь знань 05 - соціальні та поведінкові науки, спеціальність 054 – соціологія, освітній рівень бакалавр, освітня програма «Соціальні технології», спеціалізація "Соціальні технології в політиці та масових комунікаціях"/ уклад. Л. Ф. Фостер. – К. : Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 2020. –24 с.

ЗМІСТ

1. Пояснювальна записка	4
2. Структура навчальної дисципліни	8
3. Зміст дисципліни	9
4. Плани практичних занять	10
5. Завдання для самостійної роботи студентів	20
6. Питання до іспиту	22
7. Перелік бібліографічних джерел	23

1. ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Головна ідея навчальної дисципліни передбачає ознайомлення з проблемами соціологічного дослідження сучасного громадянського суспільства. Особлива увага приділяється аналізу технологій громадянського активізму у сучасних суспільствах. Навчальна дисципліна розширює наукові уявлення про процеси інституціоналізації громадських організацій, у яких домінують практики демократичного врядування. Отримані знання в подальшому можуть бути використані для теоретичних та прикладних соціологічних досліджень громадянської ідентичності, громадянських цінностей, громадянських компетентностей як чинників демократизації українського суспільства.

Дана дисципліна - дисципліна вільного вибору студента зі *спеціальності 054 – “соціологія”, освітнього рівню – бакалавр, освітньої програми «Соціальні технології»*. Викладається у **4 семестрі** в **обсязі – 120 год. (5 кредитів ECTS)** зокрема: *лекції – 26 год., практичні 34 год., самостійна робота – 60 год.*

У дисципліні передбачено **2 змістові частини** та **1 контрольна робота**. Завершується дисципліна – **письмовим іспитом**.

1. Мета дисципліни – сформувати знання про предмет, понятійний апарат, основні теоретичні напрямки соціологічного дослідження громадянського суспільства; розглянути структурні, інституціональні та соціо-культурні виміри громадянського суспільства.

2. Попередні вимоги до опанування або вибору навчальної дисципліни:

1. Знати

- специфіку соціологічного підходу до вивчення суспільства та соціальних проблем;
- зміст дисциплін бакалаврату: «Загальна соціологія», «Основи соціальних комунікацій», «Соціальні проблеми сучасного суспільства»

2. Вміти

- створювати презентації на практичних заняттях, в масовій аудиторії.

3. Володіти елементарними навичками

- володіти навичками групової роботи та публічної дискусії.

3. Анотація навчальної дисципліни: Навчальна дисципліна «Соціологічний вимір громадянського суспільства» спрямована на вивчення особливостей соціологічного підходу до аналізу громадянського суспільства. Дослідження актуальних проблем формування та механізмів функціонування громадянського суспільства в Україні.

4. Завдання (навчальні цілі):

- формування соціологічного концептуального знання про громадянське суспільство;
- ознайомлення зі змістом сучасних концепцій громадянського суспільства;
- критичне осмислення запропонованих концепцій і публікацій;
- аналіз загальної соціологічної теорії громадянського суспільства;
- ознайомлення з основними ознаками громадянського суспільства;
- визначення особливостей розвитку громадянського суспільства в контексті трансформації українського суспільства.

Що спрямовано на формування наступних компетентностей:

- здатність виявляти та аналізувати соціальні зміни, що відбуваються в Україні та світі в цілому, їхні чинники та можливі наслідки (фк3)
- вміння використовувати методи та форми соціальних технологій з метою прогнозування та аналізу тенденцій суспільного розвитку залежно від суб'єктів соціальної взаємодії (фк21)

5. Результати навчання за дисципліною:

Результат навчання (1. знати; 2. вміти; 3. комунікація; 4. автономність та відповідальність)		Форми (та/або методи і технології) викладання і навчання	Методи оцінювання та пороговий критерій оцінювання	Відсоток у підсумковій оцінці з дисципліни
Код	Результат навчання			
1.1	знати зміст сучасних соціологічних концепцій громадянського суспільства	Лекції, практичні заняття, завдання для самостійної роботи	Обговорення, Опитування	10
1.2	знати основні елементи структури громадянського суспільства	Лекції, практичні заняття, завдання для самостійної роботи	Контрольна робота: практичні завдання	10
1.3	знати зміст соціологічних досліджень, щодо форм прояву та способів реалізації громадянських практик	Лекції, практичні заняття, завдання для самостійної роботи	Обговорення, опитування	20
2.1	визначати та формулювати ключові проблеми, пов'язані з функціонуванням та розвитком громадянського суспільства в Україні	Лекції, практичні заняття, завдання для самостійної роботи	Контрольна робота: практичні завдання	20
2.2	виявляти та аналізувати тенденції розвитку громадянського суспільства в сучасних західних суспільствах	Лекції, практичні заняття	Обговорення, опитування	10
3.1	демонструвати навички аргументованого представлення власної думки, компетентної та толерантної дискусії з опонентами	Лекції, практичні заняття, завдання для самостійної роботи	Виступ, реферат	30

6. Співвідношення результатів навчання дисципліни із програмними результатами навчання

Результати навчання дисципліни (код)	1.1	1.2	1.3	2.1	2.2	3.1
Програмні результати навчання (назва)						
Вміння використовувати методи та форми соціальних технологій з метою прогнозування та аналізу тенденцій суспільного розвитку залежно від суб'єктів соціальної взаємодії (прн14)			+			
Знати ефективні соціальні технології, враховуючи соціально-демографічні особливості різних соціальних груп (прн18)		+			+	
Оцінювати політичні явища з точки зору соціальних інтересів та очікувань (прн26)	+			+		
Демонструвати вміння володіти методами та формами соціальних технологій з метою прогнозування та аналізу тенденцій суспільного розвитку залежно від суб'єктів соціальної взаємодії (прн28)						+

7. Схема формування оцінки.

7.1. Форми оцінювання студентів:

- семестрове оцінювання:

Види робіт	Семестрова кількість балів	
	Min – 36 балів	Max – 60 балів
Усна відповідь	«2» x 9 = 18	«2» x 15 = 30
Анотація до наукової статті	«6» x 1 = 6	«10» x 1 = 10
Реферат	«6» x 1 = 6	«10» x 1 = 10
Контрольна робота	«6» x 1 = 6	«10» x 1 = 10

1. анотація до наукової статті РН 1.1., РН 2.2., РН 3.1. – **10 / 6 балів**
2. реферат РН 2.1., РН 2.2. - **10 / 6 балів**
3. практичні заняття оцінюються по факту проведення, бали накопичуються протягом семестру – **30 / 18 балів**
4. виконання контрольної роботи: РН 1.1., РН 1.2, РН 1.3. – **10 / 6 балів**

- підсумкове оцінювання:

- **умови допуску до підсумкового оцінювання:** студент не допускається до іспиту, якщо під час семестру набрав менше ніж 36 балів. Для студентів, які набрали сумарно меншу кількість балів ніж *критично-розрахунковий мінімум – 36 балів* для одержання іспиту обов'язково (*підготувати і презентувати зміст навчального кейсу*).

- підсумкове оцінювання у формі іспиту

	Семестрова кількість балів	Підсумкова оцінка
Мінімум	36	60
Максимум	60	100

7.2 Організація оцінювання:

1. **Практичні заняття** оцінюються по факту проведення, бали накопичуються протягом семестру.
2. **Контрольна робота** виконується в рамках лекційного заняття (2 год.) після вивчення тем 1-9
3. **Анотація до наукової статті** виконується протягом семестру, презентується на практичних заняттях за графіком навчання.
4. **Реферат** виконується протягом семестру, презентується на практичних заняттях за графіком навчання.

7.3 Шкала відповідності оцінок

Відмінно / Excellent	90-100
Добре / Good	75-89
Задовільно / Satisfactory	60-74
Незадовільно / Fail	0-59

2. СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

№ п/п	НАЗВА ТЕМИ	Кількість годин		
		лекції	практичні заняття	Самостійна робота
Загальна соціологічна теорія громадянського суспільства				
1.	Громадянське суспільство: поняття і форми прояву	2	4	5
2.	Історична еволюція громадянського суспільства	2	2	
3.	Соціальна держава і громадянське суспільство: принципи взаємовідносин	2	2	5
4.	Структурні особливості громадянського суспільства	2	2	5
5.	Глобальне громадянське суспільство	2	2	5
6.	Суспільні рухи та громадянське суспільство	4	2	5
7.	Соціологічні виміри громадянського суспільства		4	5
	Контрольна робота	2		
		16	20	30
Особливості громадянського суспільства в Україні				
8.	Соціальна стратифікація і перспективи громадянського суспільства в Україні	2	2	6
9.	«Третій сектор» в Україні.	4	2	6
10.	Громадянське суспільство та європейські інтеграційні процеси	2	2	6
11.	Постмодерне громадянське суспільство в сучасній Україні	2	4	6
12.	Громадянські практики в сучасному українському суспільстві		4	6
		10	14	30
	Всього	26	34	60

Загальний обсяг **120 год.** в тому числі:

Лекції – **26 год.**

Практичні – **34 год.**

Самостійна робота – **60 год.**

3. ЗМІСТ ДИСЦИПЛІНИ

РОЗДІЛ І. ЗАГАЛЬНА СОЦІОЛОГІЧНА ТЕОРІЯ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Тема 1. Громадянське суспільство: поняття і форми прояву

Основний зміст поняття «громадянського суспільства». Теоретико-методологічні підходи соціологічного дослідження сучасного громадянського суспільства. Ознаки громадянського суспільства. Ключові ідеї та принципи громадянського суспільства. Концептуальні відмінності понять “громадянське суспільство” і “третій сектор”. Секуляризоване громадянське суспільство. Ознаки громадянської соціальної компетентності. Сучасні тенденції вимірювання громадянського суспільства.

Тема 2. Історична еволюція громадянського суспільства.

Формування концепції громадянського суспільства. Проблема громадянського суспільства у Аристотеля. Поняття *societas civis* у стародавньому Римі. Трансформація концепцій громадянського суспільства на межі XVIII та XIX століть. Соціологічну концепцію громадянського суспільства Д.Александера. Постструктуралістська концепція громадянського суспільства. Проблема громадянського суспільства у працях М.Фуко. Повернення ідеї громадянського суспільства у країнах Центральної та Східної Європи. Сучасні теоретико-соціологічні дискурси громадянського суспільства. Різноманітність підходів до визначення поняття громадянського суспільства.

Тема 3. Соціальна держава і громадянське суспільство: принципи взаємовідносин.

Держава як форма організації суспільства. Форми взаємодії держави та суспільства. Поняття соціальної держави. Взаємозв'язок держави і громадянського суспільства у розвинутих демократичних країнах. Ефективність держави в світі, що постійно змінюється. Трансформація функцій держави в умовах сучасного громадянського суспільства. Соціальна модель Європи. Україна: пошук моделі соціальної держави.

Тема 4. Структурні особливості громадянського суспільства.

Структура громадянського суспільства. Інститути громадянського суспільства. Економічна сфера громадянського суспільства. Політична сфера громадянського суспільства. Соціокультурна сфера громадянського суспільства. Інформаційна сфера громадянського суспільства. Практики соціального партнерства. Інституціоналізація громадських організацій.

Тема 5. Глобальне громадянське суспільство

Концепції становлення глобального громадянського суспільства. Глобальне громадянське суспільство та сучасні особливості його проявів. Функціонування громадянського суспільства у світлі глобальних проблем сучасності. Проблеми цивілізаційного вибору громадянського суспільства у сучасному світі. Сучасні процеси глобалізації громадянської активності, формування та діяльність впливових міжнародних неурядових організацій, проблематика міжнародної громадянської солідарності. Стратегії глобального громадянського суспільства (партнерство зі структурами ООН, антиглобалізаційні рухи, громадська активність у сфері захисту прав людини та глобальної екології). Проблеми формування глобального, «відкритого» громадянського суспільства.

Тема 6 - 7. Суспільні рухи та громадянське суспільство.

Організаційні, соціокультурні, політичні, інституційні чинники колективної протестної дії. «Низові громадянські ініціативи» як ресурс суспільних рухів. Соціальний капітал лідерів «демократичного стилю». Протестні форми громадянської активності. Громадянська активність як нова модель політичної культури пострадянських суспільств. Зміна структури та функцій суспільних рухів в сучасному суспільстві. Полісуб'єктність суспільних рухів.

Екологічний рух як колективний актор альтернативної екологічної політики. Волонтерський рух як форма громадянської активності.

РОЗДІЛ II. ОСОБЛИВОСТІ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В УКРАЇНІ

Тема 9. Соціальна стратифікація і перспективи громадянського суспільства в Україні

Соціологічне поняття середнього класу, його операціоналізація, прояви в сучасному українському суспільстві. Нові виміри соціальних класів в сучасних суспільствах. Соціальні розколи в сучасних суспільствах та їх соціальні наслідки. Основні тенденції зміни соціальних структур в сучасному українському суспільстві: глобальні, регіональні та локальні тенденції змін. Особливості соціогрупової та інституційної структури постсоціалістичного українського суспільства. Переструктурування соціального простору в Україні. Поняття і явище громадянської нерівності; прояви в сучасних суспільствах. Сучасні тенденції в проявах громадянських нерівностей, мас-елітних розколів, політичного відчуження та участі.

Тема 10 . «Третій сектор» в Україні.

Організації громадянського суспільства. Тенденції розвитку громадських організацій, їх місце і роль у громадянському суспільстві. Культура довіри та недовіри до громадських організацій. Установки на громадську активність. Практики громадських організацій. Громадянська компетентність як ресурс соціального активізму. Соціологічний портрет членів громадських організацій.

Тема 11. Громадянське суспільство та європейські інтеграційні процеси.

Сучасна Європейська спільнота. Принципи побудови та функціонування загальноєвропейських інститутів. Особливості взаємодії національного і міжнародного громадянського суспільства. Особливості формування громадянського суспільства у країнах Центральної та Східної Європи. Інтеграційні міжнародні процеси як важливий фактор розвитку громадянського суспільства. Формуванні громадянського суспільства в Україні в контексті європейських інтеграційних процесів.

Тема 12. Постмодерне громадянське суспільство.

Постмодерне громадянського суспільство: інституційні й особистісні виміри. Показники розвитку громадянського суспільства. Неформальні соціоактивні практики. Роль соціальних мереж в формуванні громадянського суспільства: ризики та перспективи розвитку. Громадянська онлайн активність.

4. ПЛАНИ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

РОЗДІЛ І. ЗАГАЛЬНА СОЦІОЛОГІЧНА ТЕОРІЯ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Тема 1. Громадянське суспільство: поняття і форми прояву (4 год.)

Практичне заняття 1. (2 год.)

- 1.Інтерпретації громадянського суспільства.
- 2.Різноманітність підходів до визначення поняття громадянського суспільства.
- 3.Ідея громадянського суспільства та еволюція уявлень про нього.
- 4.Функції громадянського суспільства.

Рекомендована література

Основна:

1. Арато А. Концепция гражданского общества: восхождение, упадок и воссоздание // Полис. – 1995. – № 3. – С. 48–57.
2. Громадянська освіта: теорія і методика навчання Київ, 2008. - с.48-56.

Додаткова:

1. Кін Дж. Громадське суспільство. Старі образи, нове бачення. – Київ: “К. І. С.”; “АНОД”, 2000, - 191с.
2. Коэн Дж., Арато Э.Гражданское общество и политическая теория.Пер. с англ. М.,2003.- 784 с.
3. Штомпка П. Доверие – основа общества / Петр Штомпка : [пер. с пол. Н.В. Морозовой]. – М. : Логос, 2012. – 440 с.

Практичне заняття 2. (2год.)

1. Аналітичні моделі громадянського суспільства.
2. Ознаки громадянського суспільства.
3. Соціологічна концепція громадянського суспільства.

Контрольні запитання та завдання

1. Умова та основні закономірності розвитку громадянського суспільства.
2. Принципи громадянського суспільства: поняття та загальна характеристика.
3. Характерні ознаки громадянського суспільства.
4. Наведіть приклади форм участі громадян у громадянському суспільстві.
5. Яке суспільство можна назвати громадянським?
6. Чи є в Україні умови, достатні для формування громадянського суспільства?

Рекомендована література

Основна:

1. Рокицька О. Поняття, зміст і структура громадянського суспільства / О.Рокицька // Соціальні виміри суспільства. - 2010. - № 2. - С. 166-174.
2. Степаненко В. Социологическая концепция гражданского общества в постсоветском контексте. // Социология: теория, методы, маркетинг. - 2000. - №3. – с.5-20.
3. Степаненко В.П, Громадянське суспільство: дискурси і практики // Віктор Степаненко. — К.: Ін-т соціології НАН України, 2015. — с. 15 – 32.

Додаткова:

1. Колодій, А. На шляху до громадянського суспільства. – Львів: «Червона калина». – 2002.- 276 с.
2. Степаненко В.П. Громадянське суспільство: дискурси і практики // Віктор Степаненко. — К.: Ін-т соціології НАН України, 2015. — 420 с.

3. Якименко Ю. Громадянське суспільство в Україні: основні характеристики / Ю. Якименко. – К.: Центр Разумкова, 2004. – Режим доступу: http://www.razumkov.org.ua/ukr/article.php?news_id=320
4. Cohen Jean L., Arato Andrew. Civil Society and Political Theory. The MIT Press, Cambridge. 1995. – 770p.
5. Putnam R. Democracies in Flux: The Evolution of Social Capital in Contemporary Society / R. Putnam. – N.Y.: Oxford Press, 2002. – 522 p.

Тема 2. Історична еволюція громадянського суспільства (2 год.)

Практичне заняття 3. (2 год.)

1. Ідея громадянського суспільства та еволюція уявлень про нього.
2. Концепція Юргена Габермаса і Роберта Патнема.
3. Соціологічна концепція громадянського суспільства Д.Александера.
4. Сучасні теоретико-соціологічні дискурси громадянського суспільства.

Контрольні запитання та завдання

1. Історичний зміст ідеї громадянського суспільства.
2. Історико-нормативна концепція публічності Ю. Хабермаса.
3. Дж Александер про історичні моделі громадянського суспільства.
4. Соціальний капітал у дискурсі громадянського суспільства.
5. Громадянська нація як етнокультурний вимір громадянського суспільства.

Рекомендована література

Основна:

1. Александер Дж.С. Парадокси громадянського суспільства // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 1999. – № 1. – С. 27–41.
2. Вергун О. Соціологія громадянського суспільства: постструктуралістична парадигма М.Фуко/ О.Вергун // Наукові записки. – К.: Національний університет «Києво-Могилянська академія», 1999. – Т. 11 : Соціологія. – С. 53–57.
3. Колодій А. На шляху до громадянського суспільства. – Львів: Новий світ, 2002. С.16 - 44.
4. Степаненко В. Гражданское общество как дискурс и социальный нормативный порядок в социологии Джеффри Александера / В. Степаненко // Социология: теория, методы, маркетинг. — 2006. — № 2. — С. 5–23.

Додаткова:

1. Основи демократії. Навч. посібник для студентів вищ. навч. закладів / Авт. колектив: М.Бессонова, О.Бірюков та ін. / За заг. ред. А.Колодій. – Київ: Ай Бі, 2002. – 684 с.; 2004 (2-е стереотипне вид.) - 667с.
2. Флибберг Б. Хабермас и Фуко – теоретики гражданского общества // Социологические исследования: 2000. – №2. – С. 127-136.
3. Alexander J.C. The civil sphere / C. Jeffrey Alexander. – Oxford: Oxford University Press, 2006. – 793 p.

Тема 3. Соціальна держава і громадянське суспільство: принципи взаємовідносин (2 год.)

Практичне заняття 4. (2 год.)

1. Співвідношення громадянського суспільства і держави.
2. Поняття соціальної держави.
3. Сучасні моделі соціальної держави.
4. Взаємозв'язок правової держави і громадянського суспільства у розвинутих демократичних країнах.

Контрольні запитання та завдання

1. Поняття демократії як політичної форми організації громадянського суспільства, її ознаки та принципи
2. Чи може громадянське суспільство розвиватися поза державою?
3. У чому виявляється суперечливість взаємовідносин громадянське суспільство – держава?
4. Демократична держава, правова держава, соціальна держава: визначте спільне й відмінне у цих формах держави.
5. Визначіть необхідні елементи для розвитку громадянського суспільства.

Рекомендована література

Основна:

1. Барматова С. Громадянське суспільство: його роль та можливості в модернізації сучасної держави / С. Барматова // Соціальні виміри суспільства. - 2013. - № 5. - С. 39-47.
2. Тілі Ч. Державне ресурсовилучення і демократія // Соціологія: теорія, методи, маркетинг, 2007, №4, с.38-42.

Додаткова:

1. Коэн Дж. Л. Гражданское общество и политическая теория / Дж. Л. Коэн, Э. Арато; пер. с англ. – М., 2003. – С. 596.
2. Колодій, А. На шляху до громадянського суспільства. – Львів: «Червона калина». – 2002. - 276 с.
3. Inglehart R. Changing Mass Priorities. The Link between Modernization and Democracy / R.Inglehart, C.Welzel // Perspectives on Politics. – 2010. – Vol. 8. – No. 2. – P. 551–567.
4. Coleman J. S. Social Capital in the Creation of Human Capital / J. S. Coleman // The American Journal of Sociology. – 1988. – Vol. 94. – P. 95–120.

Тема 4. Структурні особливості громадянського суспільства (4 год.)

Практичне заняття 5. (4 год.)

1. Інституційний вимір громадянського суспільства.
2. Громадянське суспільство як мережа громадських організацій.
3. Види громадських організацій.

Контрольні запитання та завдання

1. Громадянське суспільство: соціо-структурні аспекти.
2. Особливості визначення організацій, які складають громадянське суспільство.
3. Функції громадських організацій.
4. Підготуйте тези виступу на тему: «Громадянське суспільство як сукупність неурядових організацій (non government organisations)».

Рекомендована література

Основна:

1. Основи демократії. Підручник для студентів вищих навчальних закладів. Затверджено Міністерством освіти і науки України. Третє видання, оновлене і доповнене / За заг. ред. А. Ф. Колодій. — Львів: Астролябія, 2009. — С 150-153.
2. Степаненко В. «Громадянське суспільство: соціо-структурні аспекти // Українське суспільство: моніторинг соціальних змін. Випуск 2 (16)/ Головні редактори д.екон.н. В.М.Ворона, д.соціол.н. М.О.Шульга. – Київ: Інститут соціології НАН України, 2016. – с.78-87.
3. Степаненко В.П, Громадянське суспільство: дискурси і практики // Віктор Степаненко. — К.: Ін-т соціології НАН України, 2015. — с. 256 – 283.

Додаткова:

1. Богдан О. Про соціологію та соціальні дослідження // Що варто знати про соціологію та соціальні дослідження? Посібник-довідник для громадських активістів та всіх зацікавлених/ Олена Богдан; консультант-рецензент Володимир Паніотто. - К.: Дух і Літера, 2015. – 380с.

2. Посібник з розвитку громад: Практичний poradnik для небайдужих / Кол.авт.: Л.О.Єльчева, І.М.Ібрагімова та ін. Д К., Д 2007. Д 458 с.
3. Настільна книга для неприбуткових організацій / За редакцією А. Ткачука – К., 2005.- 288с.
4. Українське суспільство: моніторинг соціальних змін. Випуск 2 (16) – Київ : Інститут соціології НАН України, 2019. – 780 с.
5. Патнам Р.Д. Творення демократії: традиції громадянської активності в сучасній Італії /Р.Д.Патнам.-К.:Основи,2001.-302с.
6. Habermas J. The Structural Transformation of the Public Sphere: An Inquiry into a Category of Bourgeois Society (translated by Thomas Burger, with the assistance of Frederick Lawrence) / J. Habermas. – Cambridge, MA: MIT Press, 1991. – 299 p.
7. Putnam. Robert D. Making Democracy Work: Civic traditions in modern Italy. – (Princeton , N.J. Princeton University Press , 1993.-258p.

Тема 5. Глобальне громадянське суспільство (4 год.)

Практичне заняття 6. (2 год.)

1. Концепції глобального громадянського суспільства.
2. Світове глобальне суспільство.
3. Діяльність міжнародних громадських організацій.
4. Глобальне громадянське суспільство: сучасні особливості його проявів.

Контрольні запитання та завдання

1. Визначте якість демократії, демократичні функції, на прикладах конкретних соціологічних індексів: показники вимірювання (The Democracy Barometer <http://www.democracybarometer.org/index.html>).
2. Охарактеризуйте показники рівня демократії (The Democracy Index).
3. Ознайомтеся зі звітом CIVICUS (State of Civil Society Report). Розкрийте зміст понять - civic space, transparency, inclusivity, flexibility, activism. Проаналізуйте показники монітору CIVICUS обраної країни. (<https://www.civicus.org/index.php/state-of-civil-society-report-2019>).

Рекомендована література

Основна:

1. Бебик В. Глобальне громадянське суспільство: теорія, методологія, менеджмент / В. Бебик // Український центр політичного менеджменту. – 2012. – № 4–5.
2. Бельська Т. Інституційний вимір глобального громадянського суспільства/ Т. Бельська. - Збірник наукових праць. – 2015. – Вип. 44. «Ефективність державного управління».- с.71 - 81.
3. Джеккі Сміт Світове громадянське суспільство? Міжнародні громадські рухи та організації і соціальний капітал // Журнал «І». – 2001. - № 21.

Додаткова:

1. Бек У. Власть и ее оппоненты в эпоху глобализма. Новая всемирно политическая экономия/ У. Бек; пер. с нем. А. Б. Григорьева, В. Д. Седельника; послесл. В. Г. Федотовой, Н. Н. Федотовой. – М.: Прогресс Традиция; Территория будущего, 2007. – 464с.
2. Валерстайн И. Конец знакомого мира. Социология XXI века / И. Валерстайн; пер. с англ. под ред. В. Л. Иноземцева. – М.: Логос, 2004. – 353 с.
3. Шилз Едвард Альберт Нація, національність, націоналізм і громадянське суспільство // Журнал «І». – 2001. - № 21.
4. Степаненко В. Глобальное гражданское общество: концептуализации и посткоммунистические вариации. // Социология: теория, методы, маркетинг. - 2005. - №2.

ТЕМА 6. Суспільні рухи та громадянське суспільство (4 год.)

Практичне заняття 7. (2 год.)

1. Суспільний рух як ресурс громадянського суспільства.
2. Соціальний портрет учасників громадянських ініціатив.
3. Технології жіночих громадських ініціатив.
4. Волонтерський рух як форма громадянської активності.

Контрольні запитання та завдання

1. Соціальні рухи як колективні суб'єкти соціальної динаміки.
2. Сучасні дослідження суспільних рухів.
3. Сучасні західні практики фемінізму та жіночих рухів.
4. Практики жіночого активізму у сучасному світі.
5. Визначте актуальні теми дослідження сучасних феміністичного, екологічного, волонтерського рухів

Рекомендована література

Основна:

1. Бараш Р.Э., Петухов В.В., Петухов Р.В. Информационно-коммуникационные факторы формирования новых практик гражданского активизма //Социологическая наука и социологическая практика. 2015. № 4(12). С. 99-125.
2. Резнік О. Залученість у добровільне об'єднання як кооперативна практика солідарності, відповідальності, толерантності і довіри // Соціальні виміри суспільства. – Вип. 6 (17). – К.: ІС НАНУ, 2014. – С. 291–303.
3. Серета В. Переосмислюючи український ідентифікаційний простір: громадський активізм в Україні після Євромайдану / Вікторія Серета // Феномен Майдану в українському суспільстві: соціологічні інтерпретації / за наук. ред. Є.І. Головахи та О.Г. Стегнія. – К. : Інститут соціології НАН України, 2014. - С. 58-78.
4. Соціологічні виміри громадянського суспільства в Україні / за наук. ред. О. Резніка. Київ: Інститут соціології НАН України, 2019. – С. 220 - 240.

Додаткова:

1. Здравомыслова Е. А. Парадигмы западной социологии общественных движений / Здравомыслова Е. А. – СПб. : Наука, 1993. – Гл. 2–3
2. Павлова Т.В. Социальные движения как фактор трансформации институциональной среды: проблемы теории / Т.В. Павлова // Политические исследования. 2008. - № 5. - с.113 – 124.
3. Патрушев С.В. Гражданская активность: институциональный подход (перспективы исследования) // Полис. 2009. № 6. С. 24-32.
3. Экомодернизация России: теория, практика, перспектива. М.: Институт социологии РАН. 2011. – 215 с .

Практичне заняття 9-10. Соціологічні виміри громадянського суспільства: теоретичні аспекти та емпіричні показники (4 год.)

Підготовка та презентація дослідницького завдання у групі.

Сутність завдання: Використовуючи ресурсні бази первинної соціологічної інформації проаналізуйте та презентуйте різноманітні концептуальні моделі та актуальні показники соціологічного виміру розвитку громадянського суспільства.

Орієнтовні напрями науково-дослідницьких робіт

1. Теоретико-методологічні підходи соціологічного дослідження сучасного громадянського суспільства.
2. Інститути громадянського суспільства.
3. Індекс демократії як показник активності.

4. Громадянські практики: способи реалізації та поширеність у суспільстві.
5. Громадська активність як компонент політичної культури індивіда.
6. Громадянська компетентність як ресурс соціального активізму.
7. Громадянський інтернет-активізм: тенденції та перспективи.
8. Технології використання соціальних мереж для активізму.
9. Громадянське суспільство: кількісне та змістове представлення у соціологічних дослідженнях.

Оформлення презентації: назва теми проекту; автори проекту; ідея проекту; візуалізація проекту; висновки; список використаної літератури.

Рекомендована література:

1. Соціологічні виміри громадянського суспільства в Україні / за наук. ред. О. Резніка. Київ: Інститут соціології НАН України, 2019. 288 с.
2. Резнік О. Суб'єкти громадянських практик як підґрунтя демократичного транзиту України / О.С. Резнік // Соціологія: теорія, методи, маркетинг.- 2020.- № 1.-с.5-21.
3. Фонд «Демократичні ініціативи імені Ілька Кучеріва» (2018, 1 серпня). Громадянське суспільство в Україні: виклики і завдання [Пресреліз]. Отримано з <https://dif.org.ua/article/gromadyanske-suspilstvo-vukraini-vikliki-i-zavdannya>.
4. Фонд «Демократичні ініціативи імені Ілька Кучеріва» (2019, 7 жовтня). Громадянське суспільство в Україні: погляд громадян [Пресреліз]. Отримано з <https://dif.org.ua/article/gromadyanske-suspilstvo-vukraini-poglyad-gromadyan>.
5. Оцінка громадянами ситуації в країні та діяльності влади, рівень довіри до соціальних інститутів та політиків. Центр Разумкова, 2019 <http://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/otsinka-gromadianamy-sytuatsii-v-kraini-ta-diialnosti-vlady-riven-doviry-do-sotsialnykh>
6. Паніотто В.І. Прес-реліз КМІС Довіра соціальним інститутам, 2018 р. <https://www.kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=817&page=1>
7. Democracy Index 2019. Democracy in an age of anxiety <https://www.yabiladi.com/img/content/EIU-Democracy-Index-2019.pdf>.
8. The Economist Intelligence Unit's index of democracy https://www.economist.com/media/pdf/democracy_index_2007_v3.pdf.
9. Центри соціологічних досліджень в Україні:
  - КМІС (www.kiis.com.ua/)
  - Інститут соціології НАН України (<http://www.i-soc.com.ua/institute/>)
  - Фонд Демократичні ініціативи (<http://www.dif.org.ua/>)
  - аналітичний центр CEDOS (<http://www.cedos.org.ua/uk/osvita>)
  - «Український інститут соціальних досліджень імені Олександра Яременка» <http://www.uisr.org.ua/>)
  - центр Разумкова (<http://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia>).

Контрольна робота

Типове завдання контрольної роботи:

1. Дайте визначення ключовим поняттям (4 поняття) з теми: «Соціологічні виміри громадянського суспільства».
2. Розкрийте зміст контрольного запитання.

Контрольні запитання до модульної контрольної роботи

1. Поняття громадянського суспільства.
2. Методологічні аспекти дослідження громадянського суспільства.
3. Функції громадянського суспільства.
4. Ознаки громадянського суспільства.

5. Соціологічна концепція громадянського суспільства.
6. Інституційний вимір громадянського суспільства.
7. Концепції глобального громадянського суспільства.
8. Соціальні технології громадянського активізму.

Модульна контрольна робота виконується у вигляді письмової роботи протягом 2 навчальних годин на одному з лекційних занять за запропонованими викладачем варіантами. Вона передбачає виявлення рівня засвоєння студентами лекційного матеріалу, самостійної підготовки, вміння узагальнювати та систематизувати соціологічну інформацію. Відповідь завдання оцінюється 5 балами. Максимальна оцінка за модульну контрольну роботу – 10 балів.

РОЗДІЛ II. ОСОБЛИВОСТІ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В УКРАЇНІ

ТЕМА 9. Соціальна стратифікація і перспективи громадянського суспільства в Україні. (4 год.)

Практичне заняття 11. (2 год.)

1. Громадянська стратифікація: основні прояви, поняття, теоретичні підходи.
2. Структурно-діяльнісна концепція класів.
3. Структура і функції еліти.
4. “Клас інтелектуалів” у західних суспільствах.
5. Середній клас як соціальна основа громадянського суспільства.

Контрольні запитання та завдання

1. Структурний потенціал середнього класу в Україні.
2. Підготуйте тези виступу на тему: Проблеми становлення середнього класу як основи розвитку громадянського суспільства в Україні.

Рекомендована література

Основна:

1. Куценко О.Д. Сціальні класи: соціологічні інтерпретації та підходи до вивчення // Вісник Київського університету імені Тараса Шевченка 2014. - № 1- С.68-74.
2. Лейн Д. Еліти, класи та громадянське суспільство в період трансформації державного соціалізму / Девід Лейн // Соціологія: теорія, методи, маркетинг – № 3. – 2006. – С. 14- 31.
3. Фукуяма Ф.: Будущее истории. Сможет ли либеральная демократия пережить упадок среднего класса. <http://hvylyya.org/analytics/society/20015-frensis-fukujama-buduschee-istorii-smozhet-li-liberalnaja-demokratija-perezhit-upadok-srednego-klassa.html>

Додаткова:

1. Симончук О. Концепт «клас» у сучасній соціології: класифікація значень / О. Симончук // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. — 2015. — № 3. — С. 21–38.
2. Флорида Р. Креативный класс: люди, которые меняют будущее / Р. Флорида. М.: Издательский дом «Классика-XXI», 2005. 421с.
3. Шангіна Л. Громадянська активність українського середнього класу // Національна безпека і оборона. - №8 (101).-2008.- с.34-37.
4. Sklair, Leslie (2001) The transnational capitalist class (Wiley-Blackwell Publishing, Oxford, UK) - 352 P.
5. Florida, Richard (2002) The Rise of the Creative Class: and how it's transforming work, leisure and everyday life - 464 P.

Тема 12. «Третій сектор» в Україні (2 год.)

Практичне заняття 12. (2 год.)

1. Третій сектор: визначення поняття.
2. Протиріччя формування неурядових організацій в українському суспільстві.
3. Інституціональні практики громадянського суспільства в Україні.

Контрольні запитання та завдання

1. Організація громадського сектору в Україні.
2. Підготуйте тези виступу на тему: «Стан громадянського суспільства в Україні, як сучасні події та тенденції впливають на громадянське суспільство та як громадянське суспільство реагує на основні проблеми та виклики сучасності».

Рекомендована література

Основна:

1. Бекешкіна І. Члени громадських об'єднань як особлива соціальна група / І. Бекешкіна // Українське суспільство 1992 -2008. Соціологічний моніторинг. - К.: ІС НАНУ, 2008. - С. 382–395.
2. Лиховид Д. О. Соціальні чинники самоорганізації територіальної громади // Наукові записки. Том 161, Соціологічні науки / Національний університет "Києво-Могилянська академія" 2014.
3. Резнік О. С. Членство у громадських організаціях як кооперативна практика / О.С. Резнік // Український соціум. - 2009. - № 2 (29). - С. 22–33.
4. Резнік О. Залученість у добровільне об'єднання як кооперативна практика солідарності, відповідальності, толерантності і довіри / О. Резнік // Соціальні виміри суспільства. - 2014. - № 6. - С. 291-303.
5. Резнік, О. (2018). Членство українців у громадських організаціях: кількісне та змістовне представлення у соціологічних дослідженнях. Соціальні виміри суспільства, 10 (21), 287–296.

Додаткова:

1. Бень О. Т. Інституціоналізація молодіжних громадських організацій у сучасному українському суспільстві (на прикладі м. Львова) : автореф. дис. ... канд. соц. наук. : 22.00.04 / Оріслава Теодорівна Бень / Класичний приватний університет. – Запоріжжя, 2008. – 19 с.
2. Наумова М. Від «тотально відчужених» до «громадян»: наявні стани та латентні тенденції громадянської культури в Україні // Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки. Випуск №3-4 (38-39) Соціологічні науки /– Київ : КНУ імені Тараса Шевченка, 2018. – с.54-64.
3. Чернявська О. В. Громадські організації як механізм соціальної інтеграції в Україні: потенціал та можливості / О. В. Чернявська // Проблеми розвитку соціологічної теорії: соціальна інтеграція та соціальні нерівності в контексті сучасних суспільних трансформацій: Матеріали V Всеукраїнської науково-практичної конференції. – К. : Київський університет, 2009. – С. 452–460.

Тема 13. Громадянське суспільство та європейські інтеграційні процеси

Практичне заняття 13. (2 год.)

1. Громадянське суспільство в загальноєвропейському контексті.
2. Україна в європейському контексті: громадянська і соціальна участі.
3. Показники розвитку громадянського суспільства України у європейському контексті.
4. Трансформація громадських практик в сучасних європейських суспільствах.

Контрольні запитання та завдання

1. Відносини держави та громадянського суспільства в європейських країнах.
2. Громадянське суспільство в Україні в контексті європейської інтеграції.
3. Розкрийте зміст показників європейських демократичних цінностей на прикладах конкретних соціологічних індексів (European Values Study (EVS) <http://www.europeanvaluesstudy.eu>).

Рекомендована література:

Основна:

1. Крижанівська В. «Профілі функціонування демократичних цінностей в Україні та країнах Європи // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Соціологія. Випуск 9, 2018 / Київ: КНУ імені Тараса Шевченка, 2018. – с.42-47.
2. Савельєв Ю.Б. Емансипаційні цінності і толерантність у контексті модернізації українського суспільства / Ю. Б. Савельєв // Український соціум. - 2015. - № 1. - С. 68-81.
3. Савельєв Ю.Б. Соціальне включення та ексклюзія як форми взаємодії в суспільстві: евристичний потенціал соціологічних концепцій / Ю. Б. Савельєв // Український соціум. - 2015. - № 4. - С. 61-74.
4. Степаненко В.П, Громадянське суспільство: дискурси і практики // Віктор Степаненко. — К.: Ін-т соціології НАН України, 2015. - с. 227 – 241.

Додаткова:

1. Герасіна Л. М. Потенціал реалізації прав людини у «моделях» європейської демократії / Л. М. Герасіна // Права людини і демократія : зб. наук. ст. за матеріалами наук. конф., м. Харків, 15 трав. 2018 р. – Харків, 2018. – С. 17–22.
2. Лейн Д. Гражданское общество в старых и новых государствах-членах ЕС. Идеология, институции и продвижение демократии // Соціологія: теорія, методи, маркетинг.- 2011.- № 2.- с. 37-58.
3. Савельєв Ю. Б. Багатомірність сучасності: соціальне включення в оцінці суспільного розвитку : монографія / Ю. Б. Савельєв. – К. : ВПЦ "Київський університет", 2017. – 447 с.
4. Степаненко В. Громадянське суспільство в Україні: від практик “агенцій впливу” до політики громадянської участі // Національна безпека України. Конференція українських випускників програм наукового стажування у США. 16–19 вересня 2004 року. — К., 2004. — С. 106–121.
5. Dunkerley D., Fudge S. The Role of Civil Society in European Integration: A Framework for Analysis / David Dunkerley and Shane Fudge // European Societies. – 2004. – № 6 (2). – P. 237–254.
6. Lane, D. (2006) ‘Civil society formation and accountability in the new post-socialist EU member states’, in H. Pleines (ed.), Participation in Civil Society in New Modes of Governance, The Case of the New EU Member States, Arbeitspapiere und Materialien, No 74, Bremen: Forschungsstelle Osteuropa Bremen, pp. 7–21
7. Rakusanova, P. (2008) ‘European Civil Society: Reality or wishful thinking’, NEWGOV cluster workshop, Berlin, May, p. 9.

Тема 13. Постмодерне громадянське суспільство в сучасній Україні.

Практичне заняття 14 - 15. (4 год.)

1. Поняття громадянської ідентичності.
2. Громадянські цінності в постмодерному суспільстві.
3. Способи реалізації громадянської активності.
4. Суб’єкти громадянських практик в Україні.

Контрольні запитання та завдання

1. Проблеми існування громадянських суспільств в умовах глобалізованого світу.
2. Поняття громадянської культури та її значення для розвитку громадянського суспільства.
4. Громадянська активність: поняття та основні форми її прояву.
5. Підготуйте тези на тему: «Особливості громадянської онлайнактивності в Україні».

Рекомендована література

Основна:

1. Здіорук І. Пріоритети розвитку громадянського суспільства в Україні / І. Здіорук // Стратегічні пріоритети. – № 1–2 (14–15). – К.: Національний інститут стратегічних досліджень, 2010. – С. 66–69.

Додаткова:

1. Рейнгольд Г. Умная толпа: Новая социальная революция. М., 2006;
2. Резнік О. Горизонтальна соціальна інтеграція в перехідному суспільстві // Соціально-психологічні чинники інтеграції українського соціуму; за наук. ред. О.Г.Злобіної. – К.: Інститут соціології НАН України, 2016. – С. 62–80.
3. Україна 2016-2017: ознаки прогресу та симптоми розчарування (аналітичні оцінки) razumkov.org.ua/uploads/article/2016-2017_Pidsumky.pdf

Практичне заняття 16 -17. Громадянські практики в сучасному українському суспільстві (4 год.)**Підготовка та презентація дослідницького завдання у групі:**

Сутність завдання: використовуючи ресурсні бази первинної соціологічної інформації проаналізуйте та презентуйте різноманітні концептуальні моделі та актуальні показники соціологічного виміру розвитку громадянського суспільства.

Орієнтовний напрямок дослідницького завдання: «Суб'єкти громадянських практик в Україні».

Рекомендована література:

1. Бекешкіна І. Майдан: хто, чому і навіщо? / І. Бекешкіна // Соціальні виміри суспільства. - 2014. - № 6. - С. 304-313.
2. Серета В. Переосмислюючи український ідентифікаційний простір: громадський активізм в Україні після Євромайдану / Вікторія Серета // Феномен Майдану в українському суспільстві: соціологічні інтерпретації / за наук. ред. Є.І. Головахи та О.Г. Стегнія. – К. : Інститут соціології НАН. України, 2014. - С. 58-78.
3. Резнік О. Громадянські практики в перехідному суспільстві: чинники, субекти, способи реалізації. – К.: Інститут соціології НАН України, 2011.- 336с.
4. Бевзенко Л. Волонтерський рух в Україні. Соціальна підтримка та оцінка перспектив. Українське суспільство. Моніторинг соціальних змін 2015.
5. Нікітіна, Т., Любіва, Т. (2016). Громадська активність населення України до та після Революції гідності. Українське суспільство: моніторинг соціальних змін, 3 (17), 87–96.
6. Резнік О. Горизонтальна соціальна інтеграція в перехідному суспільстві // Соціально-психологічні чинники інтеграції українського соціуму; за наук. ред. О.Г.Злобіної. – К.: Інститут соціології НАН України, 2016. – С. 62–80.
7. Юрченко І.В. Інституціоналізація волонтерського руху в Україні: автореф. дис. канд. соціол. наук: 22.00.03 / І.В. Юрченко ; Ін-т соціол. НАН України. — К., 2009. — 16 с.

Оформлення презентації: назва теми проекту; автори проекту; ідея проекту; візуалізація проекту; висновки; список використаної літератури.

6. ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ

Для самостійної роботи студентам пропонується два види завдань, що виносяться для самостійної роботи студентів та безпосередньо пов'язані з матеріалом, який вивчається на поточних заняттях. У першому розділі студентам пропонується самостійно обрати та підготувати анотацію до наукової статті.

Анотація – це стисла характеристика змісту статті. В ній зосереджується увага на найсуттєвішому: викладається зміст роботи та її мета.

Сутність завдання: основна мета роботи - перевірка успішності опанування понятійно-категоріальним апаратом дисципліни «Соціологічний вимір громадянського суспільства» та вміння скласти інформаційне повідомлення.

Автором при написанні анотації **мають бути продемонстровані такі навички і вміння:**

- чітко сформульована мета дослідження;
- логічність та послідовність інформаційного повідомлення

Завдання:

- підготувати - **ключові тези статті;**
- проаналізувати понятійно-категоріальний апарат; опрацьований понятійно-категоріальний апарат **представити у формі словника (4 поняття);**
- визначити **результати** публікації.

Оформлення анотації:

Набраний на комп'ютері текст (шрифт Times New Roman 14, полуторний інтервал), 1 сторінка. Обов'язково позначити: самостійна робота з дисципліни «Соціологічний вимір громадянського суспільства»;

анотація до наукової статті: (приклад) *Степаненко В. «Громадянське суспільство: соціо - структурні аспекти // Українське суспільство: моніторинг соціальних змін. Випуск 2 (16) / Головні редактори д.екоп.н. В.М.Ворона, д.соціол.н. М.О.Шульга. – Київ : Інститут соціології НАН України, 2016. – с.78-87.*

Ваші ПІБ.

Усна презентація власної анотації до наукової статті на одному із практичних занять

План презентації:

- формулювання мети статті;
- постановка проблеми у загальному вигляді ;
- стислий виклад основного матеріалу дослідження;
- висновки;
- 1 питання для обговорення.

У другому розділі студентам пропонується підготувати реферат.

Реферат - розповсюджена форма академічної навчальної роботи, основний сенс якої – навчитись виокремлювати з тексту основний зміст, логіку, ідеї та стисло їх викладати відповідно до авторських текстів. Реферат - це перш за все стислий виклад ідей одної роботи чи робіт однієї авторки чи автора, або систематизацію ідей за авторства різних осіб з визначеної теми чи проблеми. Реферування першоджерел є засадничим у науковій роботі, важливою складовою роботи над подальшими власними академічними та науковими текстами.

Сутність завдання: автором при написанні реферату **мають бути продемонстровані такі навички і вміння:**

- чітко сформульована мета дослідження;
- логічність та послідовність інформаційного повідомлення;
- відсутність плагіату.

Вимоги до написання реферату

Обсяг: не більше 5 сторінок. **Зміст реферату** має включати план, вступ, основну частину, висновок, список джерел. **Оформлення реферату:** назва учбового закладу, назва кафедри, назва реферату, ваше ПІБ і академічна група, ПІБ викладача. Реферат подається на перевірку в електронному виді.

Теми для написання реферату

1. Демократія в сучасному світі.
2. Феміністичний рух як чинник гендерної демократії.
3. Практики жіночого активізму у сучасному світі.
4. Феміністичний онлайн-активізм.
5. Соціальний портрет активісток жіночого руху.
6. Практики жіночого активізму у сучасному світі.
7. Технології жіночих громадських ініціатив.
8. Громадянське суспільство як мережа громадських організацій.
9. Постмодерне громадянське суспільство.
10. Поняття громадянської ідентичності.
11. Волонтерський рух як форма громадянської активності.
12. Молодіжні громадські ініціативи.
13. Особливості розвитку громадянського суспільства в Україні.
14. Євромайдан як фактор інституціоналізації громадських організацій.
15. Громадянська онлайн активність.
16. Соціологічний портрет членів громадських організацій в Україні.
17. Громадянська компетентність як ресурс соціального активізму.
18. Громадські практики екологічного активізму.
19. Екологічні ініціативи як форма громадянської активності.
20. Особливості діяльності екологічних громадських організацій.

ПИТАННЯ ДО ІСПИТУ

1. Поняття громадянського суспільства.
2. Методологічні аспекти дослідження громадянського суспільства.
3. Функції громадянського суспільства.
4. Ознаки громадянського суспільства.
5. Соціологічна концепція громадянського суспільства.
6. Інституційний вимір громадянського суспільства.
7. Концепції глобального громадянського суспільства.
8. Соціальні технології громадянського активізму.
9. Соціологічна концепція громадянського суспільства Д.Александера.
10. Структурні особливості громадянського суспільства.
11. Співвідношення громадянського суспільства і держави.
12. Сучасне громадянське суспільство: теоретико-методологічні підходи соціологічного дослідження.
13. Громадянське суспільство як мережа громадських організацій.
14. Суспільні рухи та розвиток громадянського суспільства.
15. Екологічний рух як форма громадянської активності.
16. Волонтерство як інститут громадянського суспільства.
17. Соціальна держава і громадянське суспільство: принципи взаємовідносин.
18. Становлення громадянського суспільства та умови його функціонування в Україні.
19. Протестні форми громадянської активності.
20. Тенденції розвитку громадських організацій, їх місце і ролі у громадянському суспільстві.
21. Суб'єкти громадянських практик в Україні.
22. Цивільність як нормативна ознака громадянського суспільства.
23. Основні історичні фази розвитку поняття громадянського суспільства.
24. Сучасні теоретико-соціологічні дискурси громадянського суспільства.

ПЕРЕЛІК БІБЛІОГРАФІЧНИХ ДЖЕРЕЛ

Основна:

1. Основи демократії. Підручник для студентів вищих навчальних закладів. Затверджено Міністерством освіти і науки України. Третє видання, оновлене і доповнене / За заг. ред. А. Ф. Колодій. — Львів: Астролябія, 2009.
2. Патнам Р.Д. Творення демократії: традиції громадянської активності в сучасній Італії / Р.Д. Патнам.- К.: Основи, 2001.-302 с.
3. Соціологічні виміри громадянського суспільства в Україні / за наук. ред. О. Резніка. Київ: Інститут соціології НАН України, 2019. 288 с.
4. Степаненко В.П, Громадянське суспільство: дискурси і практики // Віктор Степаненко. — К.: Ін-т соціології НАН України, 2015. — 420 с.
5. Резнік О. Громадянські практики в перехідному суспільстві: чинники, субекти, способи реалізації. – К.: Інститут соціології НАН України, 2011.- 336с.

Додаткова:

1. Александер Дж.С. Парадокси громадянського суспільства // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 1999. – № 1. – С. 27–41.
2. Арато А. Концепція громадянського суспільства: восходження, упадок і вивіщення // Поліс. – 1995. – № 3. – С. 48–57.
3. Бараш Р.Э., Петухов В.В., Петухов Р.В. Информационно-коммуникационные факторы формирования новых практик гражданского активизма // Социологическая наука и социологическая практика. 2015. № 4(12). С. 99-125.
4. Богдан О. Про соціологію та соціальні дослідження // Що варто знати про соціологію та соціальні дослідження? Посібник-довідник для громадських активістів та всіх зацікавлених / Олена Богдан; консультант-рецензент Володимир Паніотто. - К.: Дух і Літера, 2015. – 380 с.
5. Климов И. А. Конструктивные и протестные движения как ресурс для изменения социальных практик и институтов / Климов И. А. // Журнал исследований социальной политики. – 2014. – Т. 12, № 2. – С. 201–216.
6. Лейн Д. Гражданское общество в старых и новых государствах-членах ЕС. Идеология, институции и продвижение демократии // Соціологія: теорія, методи, маркетинг.- 2011.- № 2.- с. 37-58.
7. Резнік, О. (2018). Членство українців у громадських організаціях: кількісне та змістовне представлення у соціологічних дослідженнях. Соціальні виміри суспільства, 10 (21), 287–296.
8. Резнік О. Горизонтальна соціальна інтеграція в перехідному суспільстві // Соціально-психологічні чинники інтеграції українського соціуму; за наук. ред. О.Г.Злобіної. – К.: Інститут соціології НАН України, 2016. – С. 62–80.
9. Резнік О. Суб'єкти громадянських практик як підґрунтя демократичного транзиту України / О.С. Резнік // Соціологія: теорія, методи, маркетинг.- 2020.- № 1.-с.5-21.
10. Савельев Ю. Б. Ціннісні передумови формування активної громадянської позиції як прояву соціального включення в процесі модернізації / Ю. Б. Савельев //Український соціум. - 2014. - № 1. - С. 66-77.
11. Степаненко В. «Громадянське суспільство: соціо - структурні аспекти // Українське суспільство: моніторинг соціальних змін. Випуск 2 (16) / Головні редактори д.еко.н. В.М.Ворона, д.соціол.н. М.О.Шульга. – Київ : Інститут соціології НАН України, 2016. – с.78-87.
12. Яблонський, В. М., Андріученко, Т. В., Бекешкіна, І. Е. та ін. (2018). Громадянське суспільство України: сучасні практики та виклики розвитку: аналітична доповідь. Київ: НІСД. Яблонський, В. М., Балакірева О. М., Бондар Т. В. та ін. (2017). Про стан розвитку громадянського суспільства в Україні: аналітична доповідь. Київ: НІСД
13. Alexander J.C. The civil sphere / С. Jeffrey Alexander. – Oxford: Oxford University Press, 2006. – 793 Р.

14. Coleman J. S. Social Capital in the Creation of Human Capital / J. S. Coleman // The American Journal of Sociology. – 1988. – Vol. 94. – P. 95–120.
15. Inglehart R. Changing Mass Priorities. The Link between Modernization and Democracy / R. Inglehart, C. Welzel // Perspectives on Politics. – 2010. – Vol. 8. – No. 2. – P. 551–567.
16. Habermas J. The Structural Transformation of the Public Sphere: An Inquiry into a Category of Bourgeois Society (translated by Thomas Burger, with the assistance of Frederick Lawrence) / J. Habermas. – Cambridge, MA: MIT Press, 1991. – 299 P. Putnam. Robert D. Making Democracy Work: Civic traditions in modern Italy. – (Princeton, N.J. Princeton University Press, 1993.- 258p.
17. Putnam R. Democracies in Flux: The Evolution of Social Capital in Contemporary Society / R. Putnam. – N.Y.: Oxford Press, 2002. – 522 P.
18. Sklair, Leslie (2001) The transnational capitalist class (Wiley-Blackwell Publishing, Oxford, UK)-352 P.
19. Florida, Richard (2002) The Rise of the Creative Class: and how it's transforming work, leisure and everyday life - 464 P.

Програми «Суспільний університет»:

Загальний каталог: <https://www.soc.univ.kiev.ua/uk/suspilnyy-universytet>

1. Боровський О. О. Що означають політичні рейтинги?: <https://www.youtube.com/watch?v=pL7AYLakRUU&feature=youtu.be>
2. Марченко А. М. Соціологія у мас-медіа: кому вірити? : https://youtu.be/HQ7kiJ_3Qe4
3. Марченко А. М. Як виміряти протестні настрої у суспільстві?: <https://youtu.be/XG0Rps2eNOQ>
4. Марченко А. М. Чи толерантні українці до інших народів? <https://www.youtube.com/watch?v=baR-hWrB1jI&feature=youtu.be>
5. Сидоров М. В.-С. Чи говорить середня зарплата про добробут?.. https://www.youtube.com/watch?v=OlbrDD9p_Gc&feature=youtu.be
6. Чудовська І. А. Чи існує в Україні громадськість? <https://www.youtube.com/watch?v=nXYKt4kBtTg>
7. Чудовська І. А. Громадська думка – крок до омріяного суспільства: https://www.youtube.com/watch?v=THPKjV3_sOw&feature=youtu.be